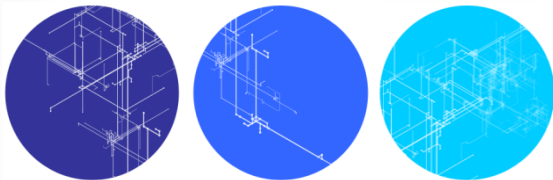

PB153 OPERAČNÍ SYSTÉMY A JEJICH ROZHRAŇÍ

Virtuální paměť

11

ZÁKLADNÍ PRINCIPY

- Virtuální paměť
 - separace LAP a FAP
 - ve FAP se mohou nacházet pouze části programů nutné pro bezprostřední řízení procesů
 - LAP může být větší než FAP
 - adresové prostory lze sdílet mezi jednotlivými procesy
 - lze efektivněji vytvářet procesy
- Techniky implementace
 - Stránkování na žádost, Demand Paging
 - Segmentování na žádost, Demand Segmentation

BĚH PROCESŮ VE VIRTUÁLNÍ PAMĚTI

- Část procesu umístěnou ve FAP nazýváme „rezidentní množinou“ (resident set)
- Odkaz mimo rezidentní množinu způsobuje přerušení výpadek stránky (page fault)
- OS označí proces za „čekající“
- OS spustí I/O operace a provede nutnou správu paměti pro zavedení odkazované části do FAP
- Mezitím běží jiný proces (jiné procesy)
- Po zavedení odkazované části se generuje I/O přerušení
 - OS příslušný proces umístí mezi připravené procesy
- Překlad adresy LAP na adresu FAP se dělá indexováním tabulky PT/ST pomocí hardware CPU

VIRTUÁLNÍ PAMĚŤ – VLASTNOSTI

- Ve FAP lze udržovat více procesů najednou
 - čím více je procesů ve FAP, tím je větší pravděpodobnost, že stále bude alespoň jeden připravený
- Lze realizovat procesy požadující více paměti než umožňuje FAP
 - aniž se o řešení tohoto problému stará programátor / kompilátor
 - jinak bychom museli použít překryvy (overlays)

PŘÍKLAD: LINUX – příkaz top

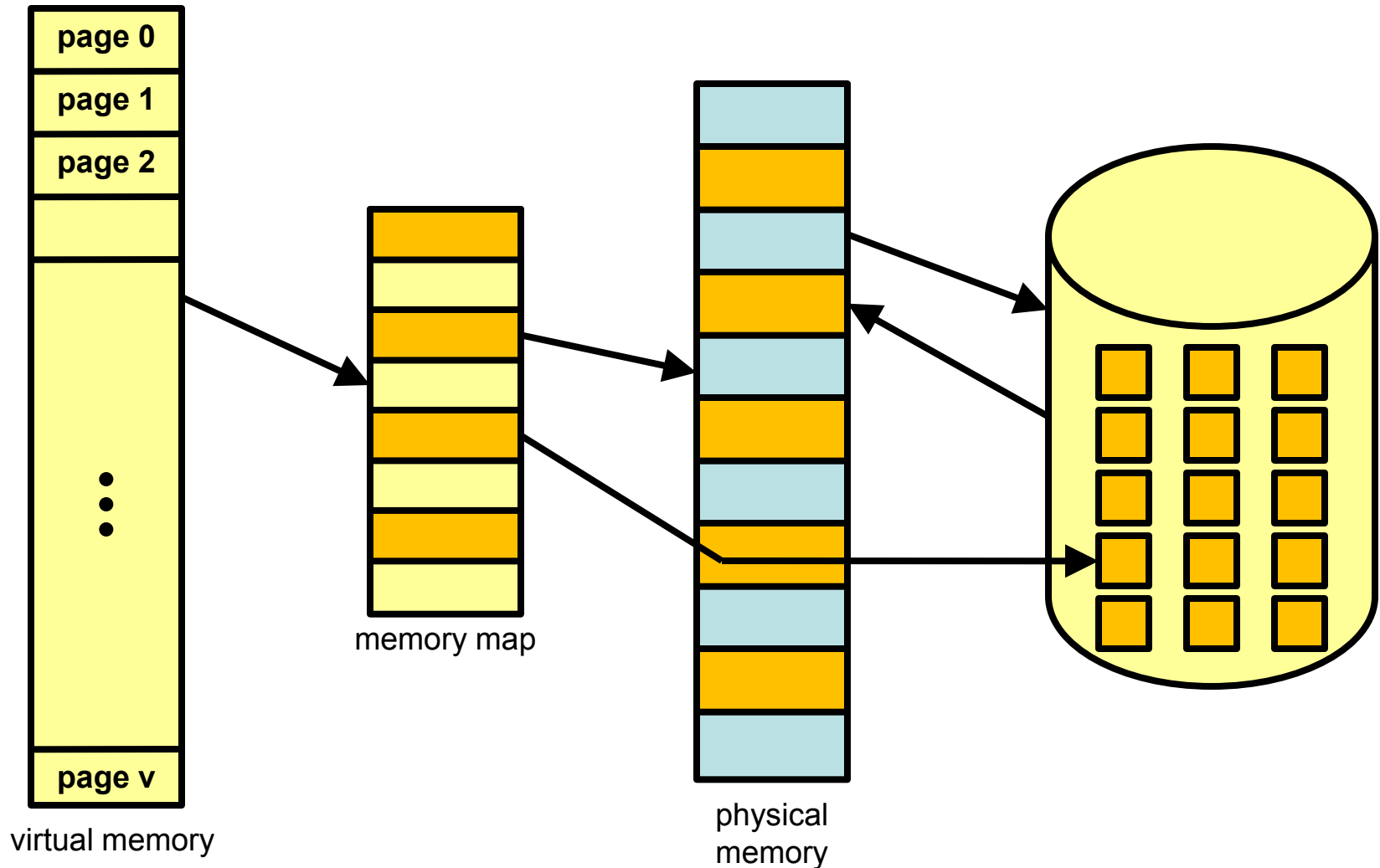
PID	USER	PR	NI	VIRT	RES	SHR	S	%CPU	%MEM	TIME+	COMMAND
4261	brandejs	17	0	149m	14m	2180	S	4.9	0.0	0:00.15	crond
4268	brandejs	19	0	41164	8072	1836	S	2.9	0.0	0:00.09	execute.pl
4135	zriha	15	0	12560	2160	808	R	2.6	0.0	0:00.58	top
31185	root	16	0	67436	15m	3052	S	2.3	0.0	0:04.82	dovecot-auth
3048	kas	15	0	103m	14m	2184	R	1.9	0.0	0:09.82	vim
9842	root	15	0	0	0	0	S	1.3	0.0	110:03.59	nfsd
6267	root	15	0	14556	532	396	S	1.0	0.0	525:51.34	mcstransd
1	root	15	0	10348	648	548	S	0.6	0.0	79:51.28	init
4236	gruzicka	15	0	47664	2192	1720	S	0.6	0.0	0:00.06	imap
9427	nsd	15	0	486m	179m	3000	S	0.6	0.1	120:59.69	nsd
13943	named	21	0	640m	39m	2212	S	0.6	0.0	929:05.56	named
97	root	10	-5	0	0	0	S	0.3	0.0	0:47.25	events/23
1708	root	15	0	0	0	0	S	0.3	0.0	66:48.99	pdflush
1777	root	15	0	50392	1484	580	S	0.3	0.0	10:44.24	dovecot
2403	root	10	-5	0	0	0	S	0.3	0.0	113:31.64	kjournald
3095	hales	16	0	153m	5408	3832	S	0.3	0.0	0:00.54	vim.Linux

- VIRT - Virtual Image (kb)
 - The total amount of virtual memory used by the task. It includes all code, data and shared libraries plus pages that have been swapped out.
- RES - Resident size (kb)
 - The non-swapped physical memory a task has used.
- SHR - Shared Mem size (kb)
 - The amount of shared memory used by a task. It simply reflects memory that could be potentially shared with other processes.

VIRTUÁLNÍ PAMĚŤ – VLASTNOSTI

- Uložení obrazu LAP (virtuální paměti) v externí paměti
 - nepoužívá se standardní systém souborů OS, používají se speciální metody, optimalizované pro tento účel
 - speciální partition/slice disku
- Stránkování / segmentaci musí podporovat hardware správy paměti
 - stránkování na žádost
 - segmentování na žádost
 - žádost – dynamicky kontextově generovaná indikace nedostatku
- OS musí být schopen organizovat tok stránek / segmentů mezi vnitřní a vnější paměť

LAP VĚTŠÍ NEŽ FAP

KDY ZAVÁDĚT STRÁNKU

- Stránkování na žádost (Demand paging)
 - stránka se zobrazuje do FAP při odkazu na ni, pokud ve FAP není již zobrazena
 - počáteční shluky výpadků stránek
- Předstránkování (Prepaging)
 - umístění na vnější paměti sousedních stránek v LAP bývá blízké („sousedí“)
 - princip lokality
 - zavádí se více stránek než se žádá
 - vhodné při inicializaci procesu

KAM STRÁNKU ZAVÉST?

- Segmentace
 - best-, first-, worstfit
- Stránkování
 - nemusíme řešit
- Kombinace segmentování + stránkování
 - nemusíme řešit

KTEROU STRÁNKU NAHRADIT?

- Uplatňuje se v okamžiku, kdy je FAP plný
- Typicky v okamžiku zvýšení stupně multitaskingu
- Kterou stránku „obětovat“ a vyhodit z FAP (politika výběru oběti)?
- Politika nahrazování
 - určení oběti
 - politika přidělování místa
 - kolik rámců přidělit procesu?
 - intra/extra (local/global) množina možných obětí
 - oběti lze hledat jen mezi stránkami procesu, který vyvolal výpadek stránky?
 - oběti lze hledat i mezi stránkami ostatních procesů (např. podle priorit procesů)?
 - nelze obětovat kteroukoliv stránku
 - někde rámce jsou „zamčeny“
 - typicky I/O buffery, řídicí struktury OS, ...

STRÁNKOVÁNÍ NA ŽÁDOST

- Stránka se zavádí do FAP jen když je potřebná
- Přínosy
 - méně I/O operací
 - menší požadavky na paměť
 - rychlejší reakce
 - může pracovat více uživatelů
- Kdy je stránka potřebná?
 - byla odkazovaná
 - legální reference
 - Nachází se ve FAP, přeloží se logická adresa na fyzickou
 - nelegální reference (porušení ochrany) → abort procesu
 - reference stránky, která není ve FAP → její zavedení do FAP
 - zprostředkovává OS

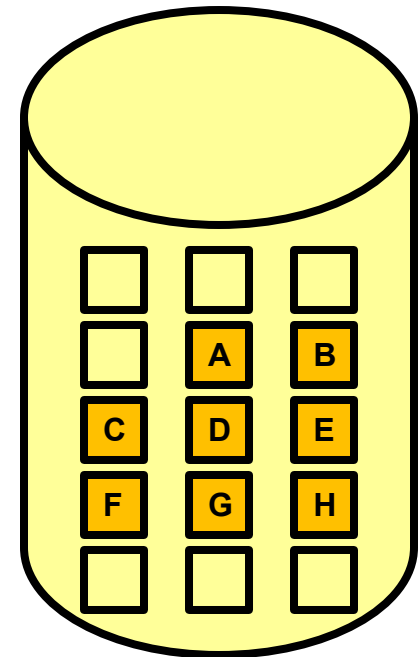
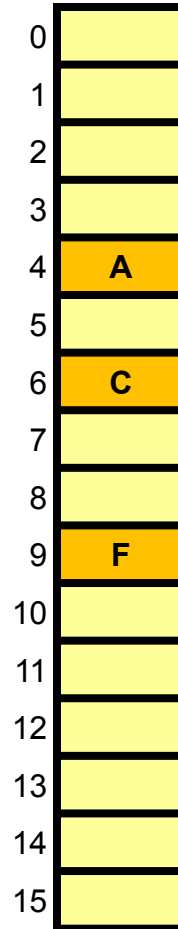
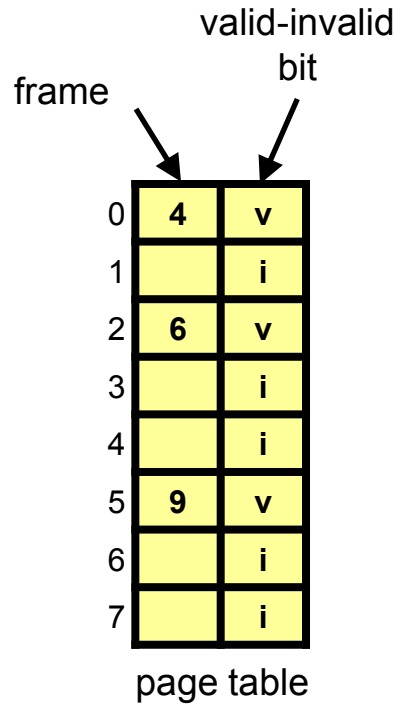
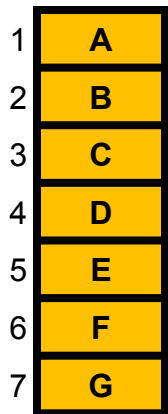
BIT VALID-INVALID

- S každým řádkem PT je spojen bit V/I (valid/invalid)
 - (1 → je ve FAP, 0 → není právě ve FAP)
- iniciálně jsou všechny V/I bity nastaveny na 0
- Při překladu adresy
 - jestliže je bit valid/invalid roven 0, generuje se přerušení typu „page fault“

Frame #	valid-invalid bit
	1
	1
	1
	1
	0
⋮	
	0
	0

page table

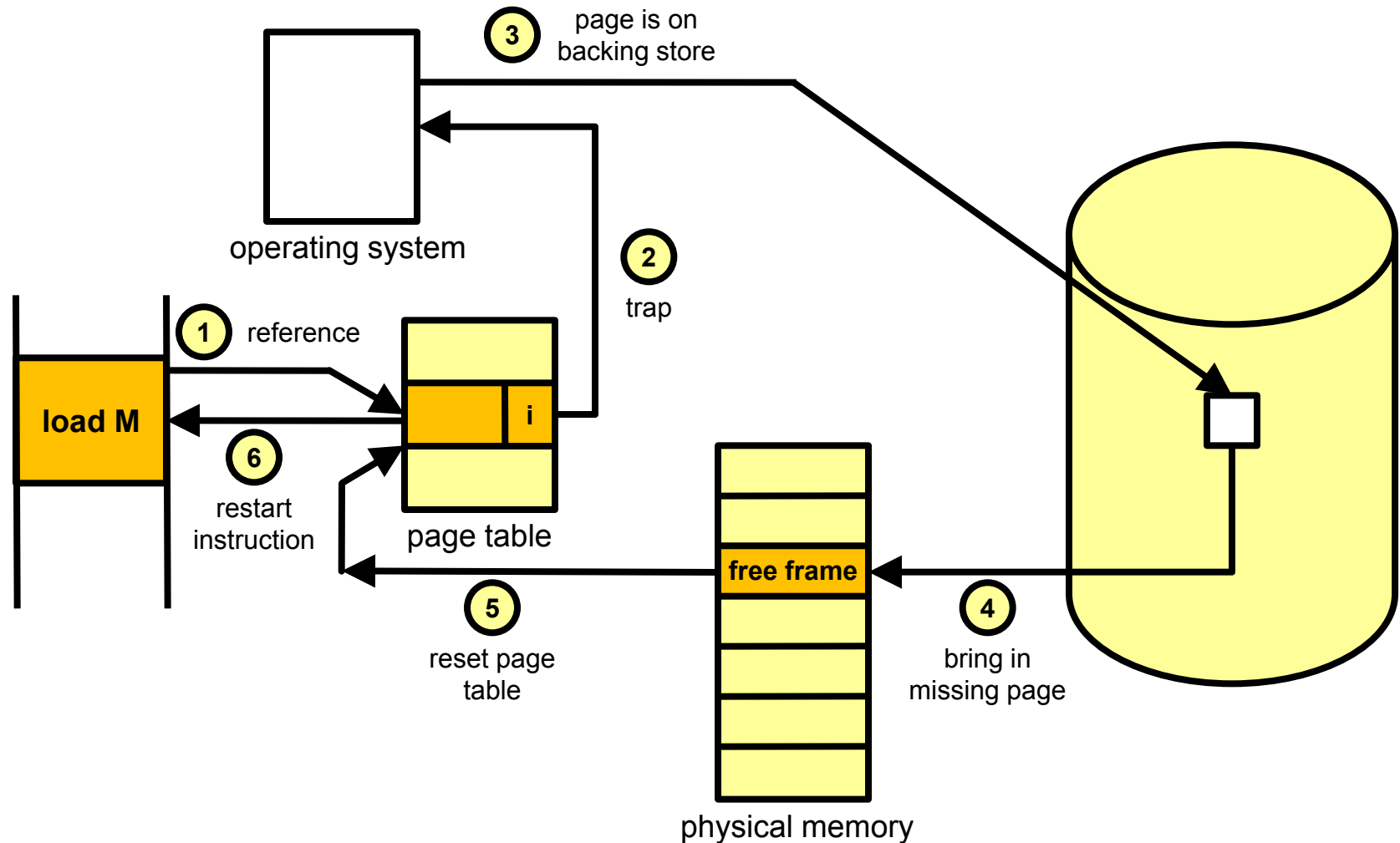
PŘÍKLAD: TABULKA STRÁNEK

VÝPADEK STRÁNKY

- Pokud se stránka nenachází ve FAP je aktivován OS pomocí přerušení „**page fault**“ (výpadek stránky)
- OS zjistí:
 - nelegální reference → procesu je informován (např. signál SIGSEGV)
 - legální reference, ale stránka chybí v paměti → zavede ji
- Zavedení stránky
 - získání prázdného rámce
 - zavedení stránky do tohoto rámce
 - úprava tabulky, nastaven bit valid/invalid na 1
- Pak se opakuje instrukce, která způsobila „page fault“

ZPRACOVÁNÍ VÝPADKU STRÁNKY

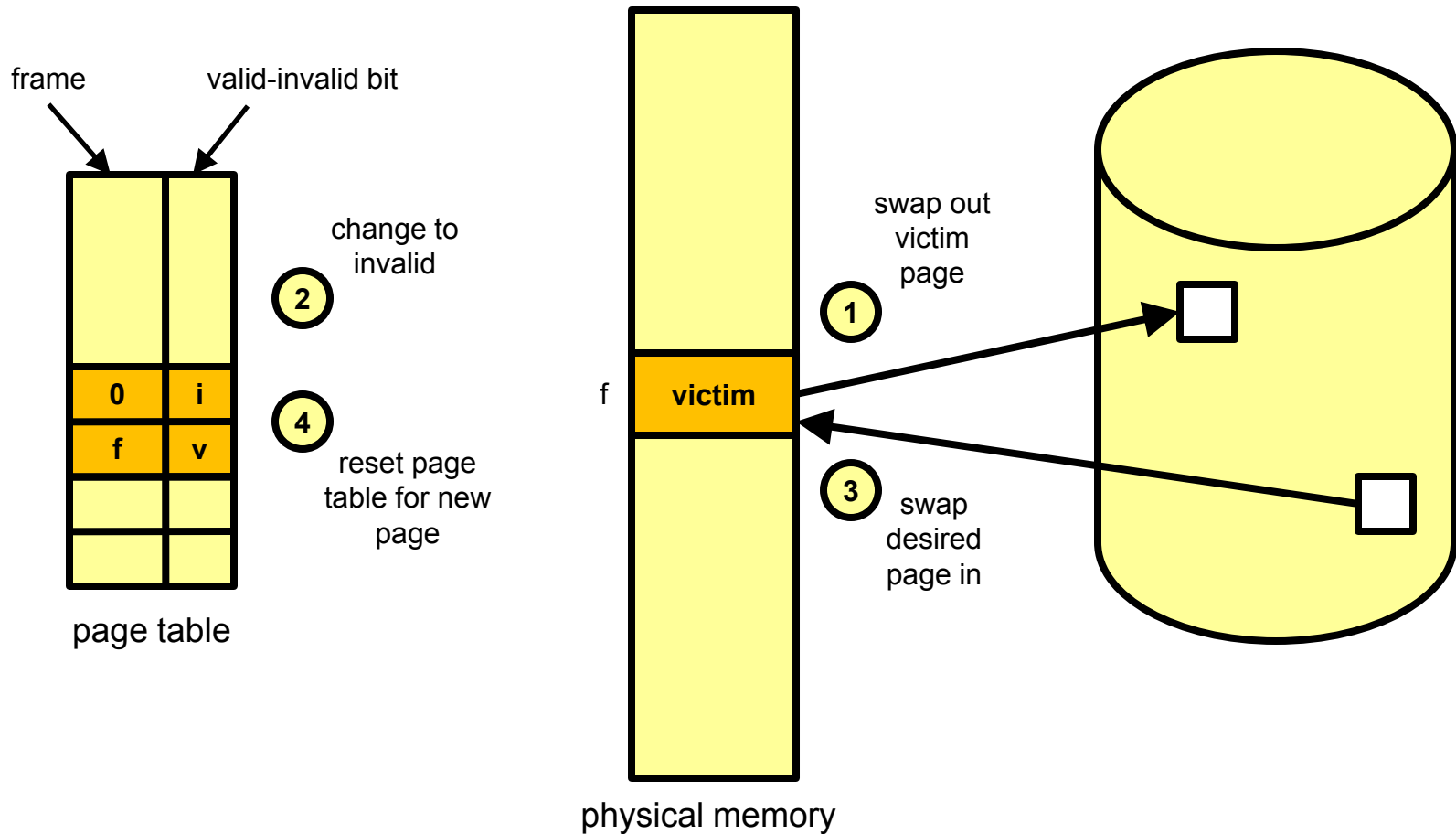
VOLNÝ RÁMEC

- pokud není žádný rámeček aktuálně označen jako volný, musíme nějaký uvolnit
 - nalezneme se „oběť“ – nepotřebnou stránku ve FAP (nevíme, co je nepotřebné, můžeme pouze odhadovat)
 - je-li to nutné, před uvolněním stránky ji zapíšeme na disk
 - pokud se do ní nezapsalo, její kopie na disku je aktuální
 - zda se do stránky zapsalo zjistíme v bitu modify (dirty)
 - bit modify nastavuje HW automaticky při zápisu do stránky
- Potřebujeme algoritmus pro hledání „oběti“ a řešení náhrady
 - kritérium optimality algoritmu: nejméně výpadků stránek

PRINCIP LOKALITY

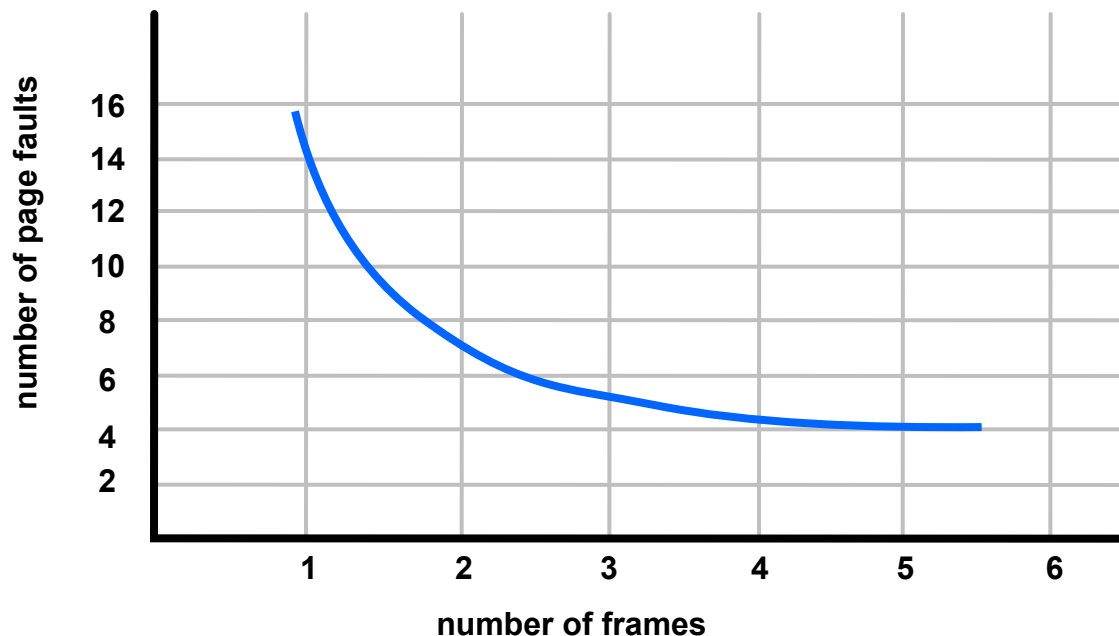
- Odkazy na instrukce programu a na dat mají tendenci tvořit shluky
- Časová lokalita a prostorová lokalita
 - provádění programu je s výjimkou skoků a volání podprogramů sekvenční
 - programy mají tendenci zůstat po jistou dobu v rámci nejvýše několika procedur (nelze jen něco volat a hned se vracet)
 - většina iterativních konstruktů představuje malý počet často opakovaných instrukcí
 - často zpracovávanou datovou strukturou je pole dat nebo posloupnost záznamů
- → lze dělat rozumné odhady o částech programu/dat potřebných v nejbližší budoucnosti
- vnitřní paměť se může zaplnit
 - něco umístit do FAP pak znamená nejdříve něco odložit z FAP

NÁHRADA STRÁNKY

ALGORITMY URČENÍ OBĚTI

- Kritérium optimality
 - nejmenší pravděpodobnost výpadku stránky
- Čím více rámců máme, tím méně často dojde k výpadku stránky

ALGORITMY URČENÍ OBĚTI

- Pouze základní typy
 - existují desítky variant
- Optimální algoritmus
 - příští odkazy na oběť je nejpozdější ze všech následných odkazů na stránky
 - generuje nejmenší počet výpadků stránek
 - neimplementovatelný, neboť neznáme budoucnost
 - používá se jen pro srovnání
- Algoritmus LRU (Least Recently Used)
 - oběť = nejdéle neodkazovaná stránka
- Algoritmus FIFO (First-In-First-Out)
 - oběť = stránka nejdéle zobrazená ve FAP
- Algoritmus poslední šance
 - FIFO + vynechávání z výběru těch stránek, na které od posledního výběru bylo odkázáno

ALGORITMUS FIRST-IN-FIRST-OUT

- Posloupnost odkazů stránek:

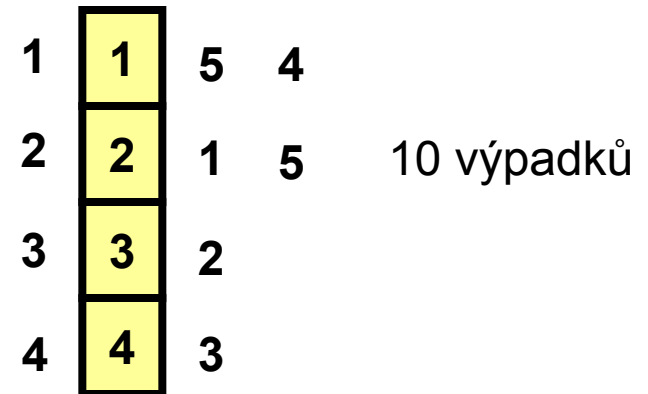
1, 2, 3, 4, 1, 2, 5, 1, 2, 3, 4, 5

- 5 stránek

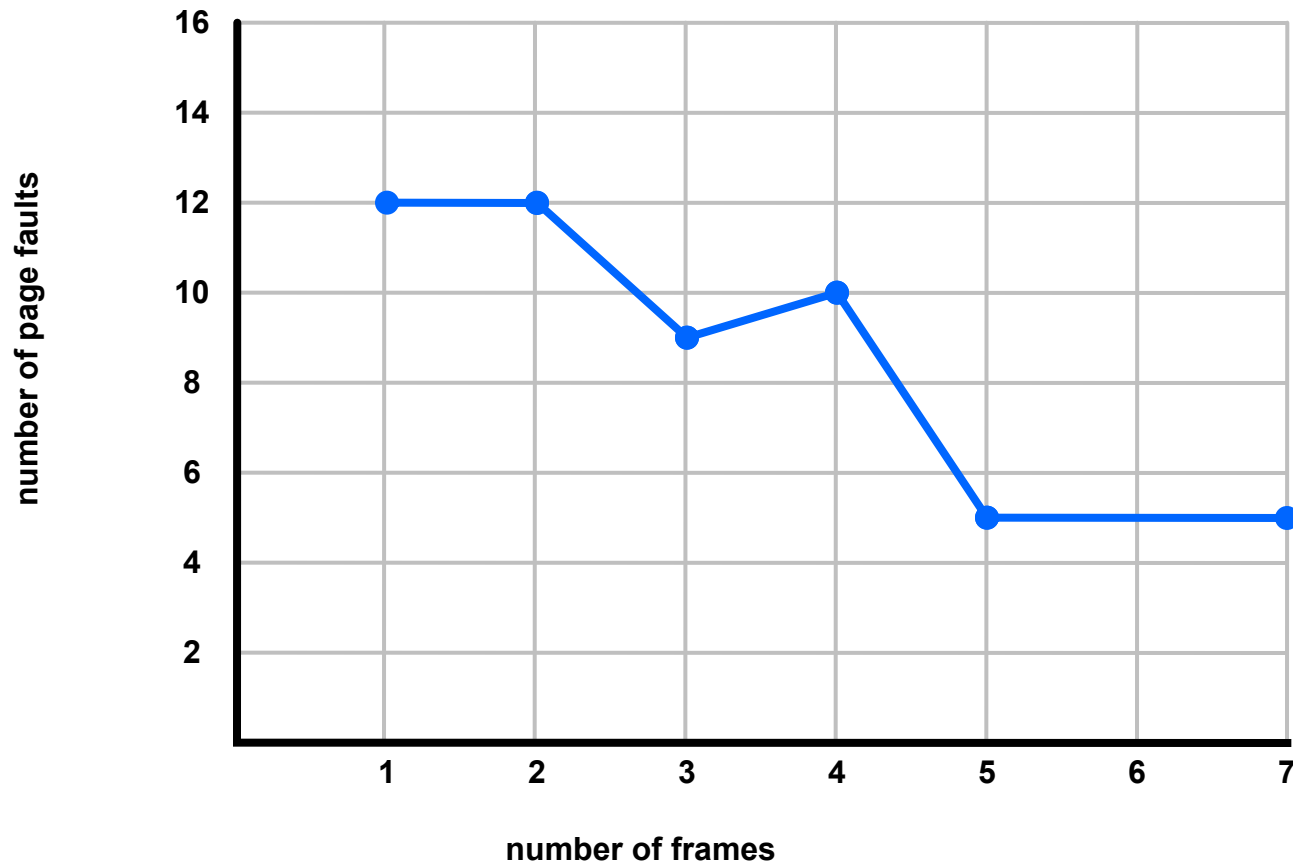
- 3 rámce (3 stránky mohou být ve FAP)

- 4 rámce

- Beladyho *anomálie*
- více rámců → více výpadků

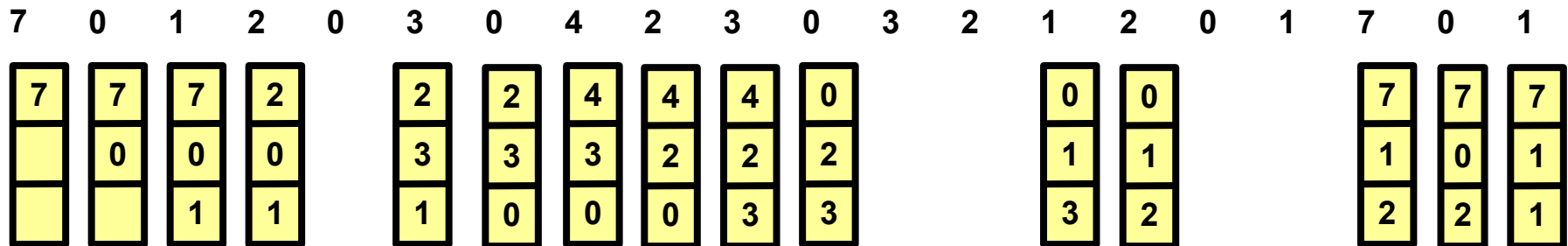
BELADYHO ANOMÁLIE

ALGORITMUS FIRST-IN-FIRST-OUT

- Hodnocení FIFO strategie
 - často používané stránky jsou v mnoha případech právě ty nejstarší
 - pravděpodobnost výpadku takové stránky je vysoká
 - tj. algoritmus zbytečně odkládá často používané stránky
 - jednoduchá implementace
 - stačí udržovat ukazatelem vazbu do cyklického pořadí

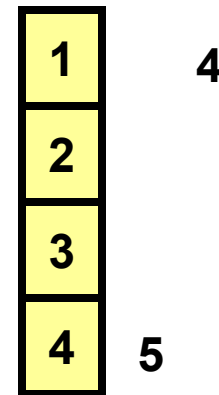
reference string

page frames

OPTIMÁLNÍ ALGORITMUS

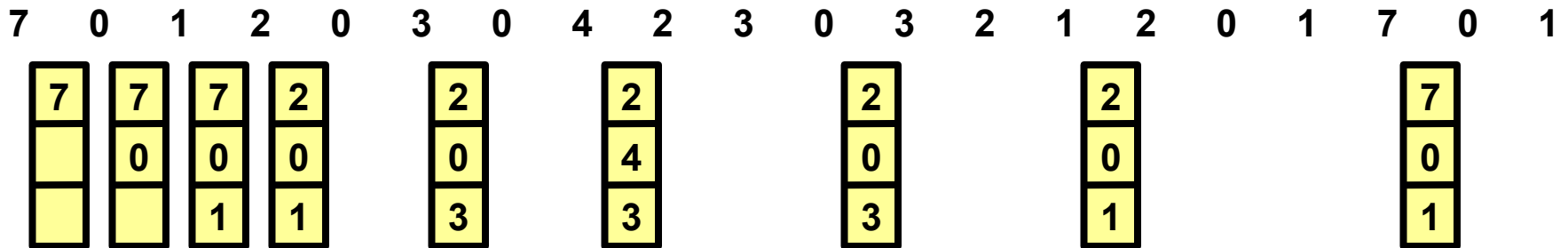
- Obětí je nejpozdější ze všech následných odkazů na stránky
- Potřebuje znát budoucí posloupnost referencí
- Příklad
 - proces s 5 stránkami
 - k dispozici máme 4 rámce
 - Posloupnost přístupů:
1, 2, 3, 4, 1, 2, 5, 1, 2, 3, 4, 5
 - celkem 6 výpadků stránky

OPTIMÁLNÍ ALGORITMUS

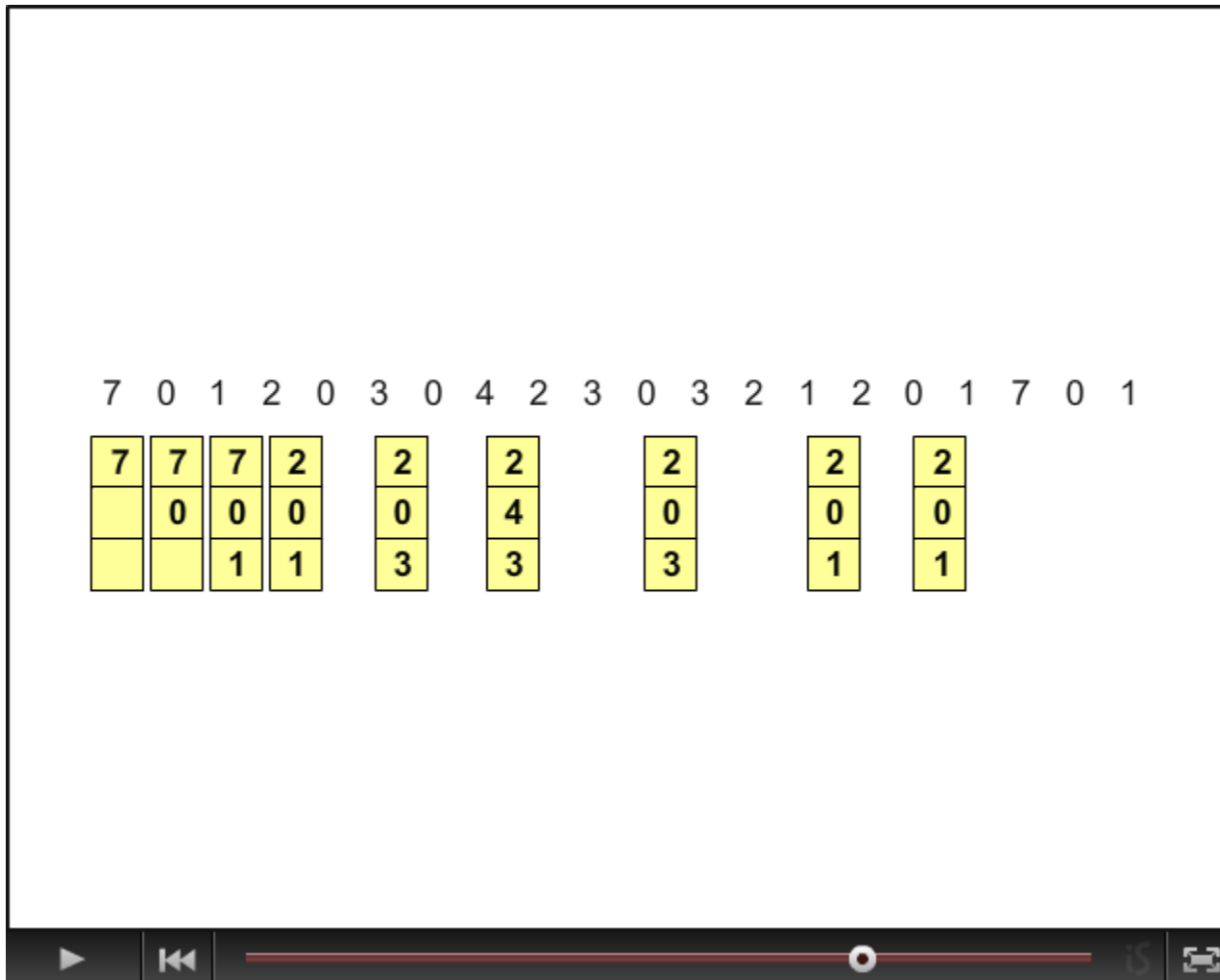
- Další příklad:

reference string

page frames

ANIMACE: OPTIMÁLNÍ ALGORITMUS

ALGORITMUS LRU

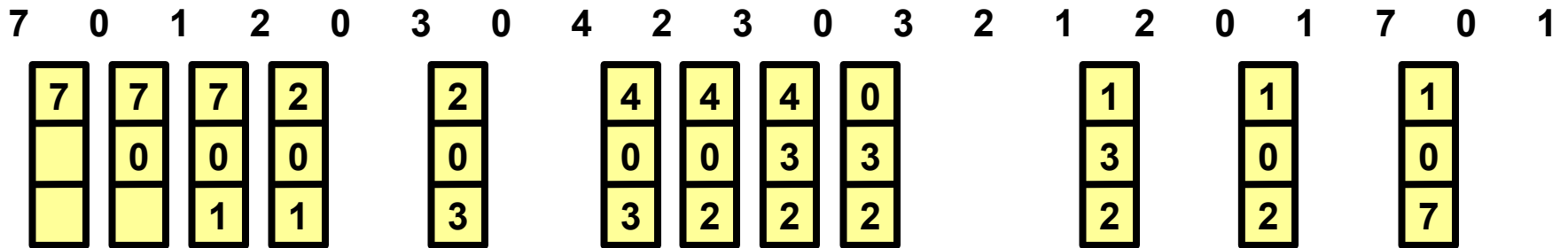
- Obětí je nejdéle neodkazovaná stránka
 - princip lokality říká, že pravděpodobnost jejího brzkého použití je velmi malá
 - výkon blízký optimální strategii
- Příklad:
 - proces s 5 stránkami, k dispozici 4 rámce
 - 1, 2, 3, 4, 1, 2, **5**, 1, 2, **3**, **4**, **5**

1	1	1	1	5
2	2	2	2	2
3	5	5	4	4
4	4	3	3	3

ALGORITMUS LRU

- Další příklad:

reference string

page frames

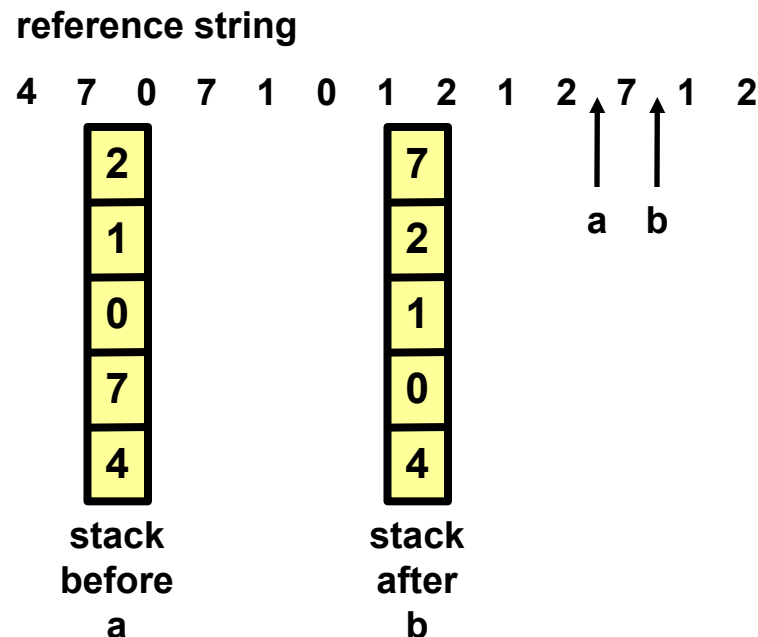
ANIMACE: ALGORITMUS LRU

7 0 1 2 0 3 0 4 2 3 0 3 2 1 2 0 1 7 0 1

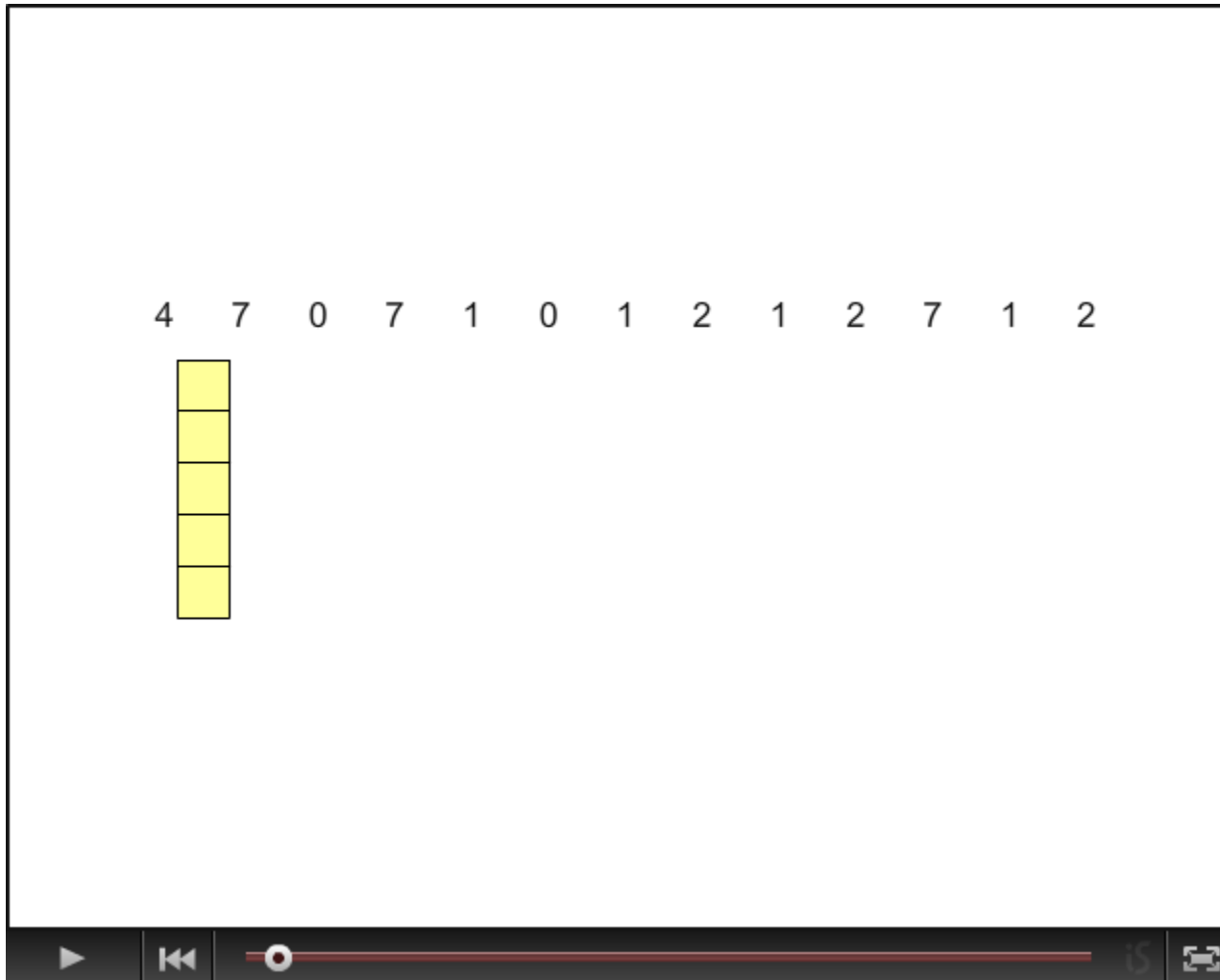

IMPLEMENTACE POLITIKY LRU

- V položkách PT se udržuje (HW) čítač (sekvenční číslo nebo logický čas) posledního přístupu ke stránce
 - čítač má konečnou kapacitu
 - problém jeho přečtení
- Zásobník
 - zásobník čísel stránek, při přístupu ke stránce je položka odstraněna ze zásobníku a přemístěna na vrchol (na spodu je „oběť“)
- Aproximace: iniciálně je bit nastaven na 0, při každém přístupu je nastaven bit přístupu na 1
 - neznáme pořadí přístupu ke stránkám
 - víme jen které stránky byly použity

ANIMACE: IMPLEMENTACE POLITIKY LRU

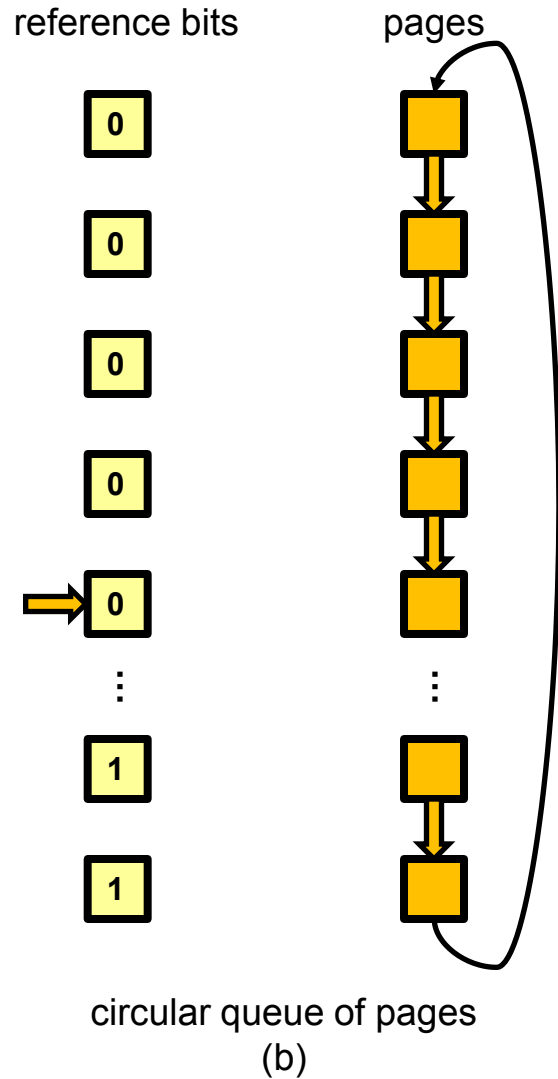
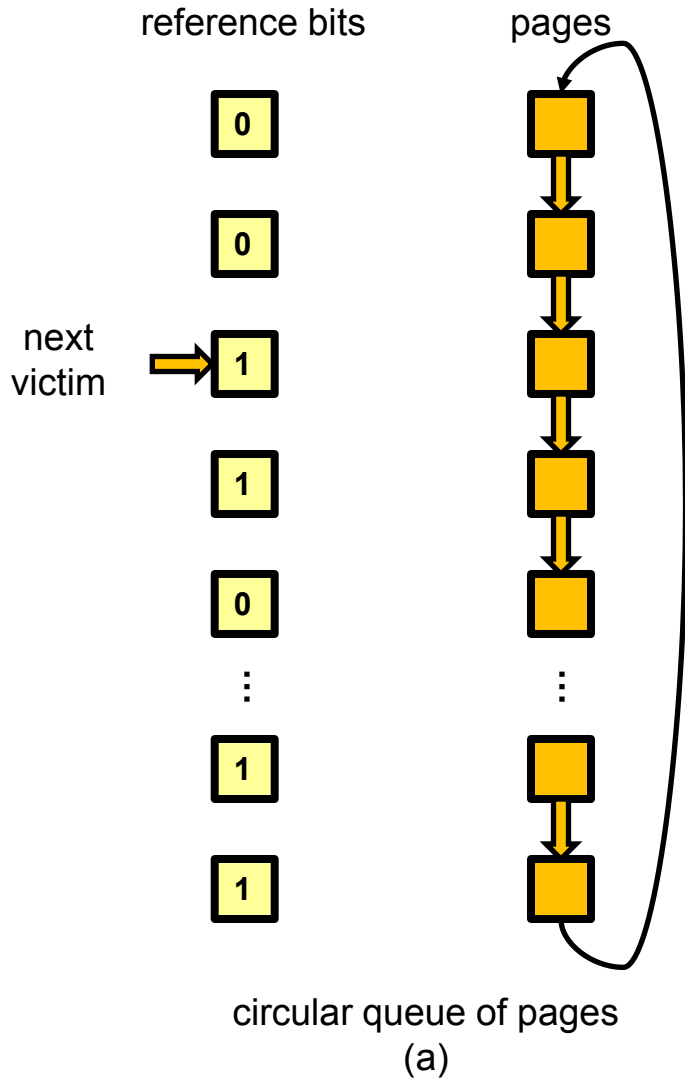
DRUHÁ ŠANCE

- Také nazývané „Máš ještě šanci“
- Výběr oběti – cyklické procházení (podobně jako FIFO)
- Odkazem na stránku stránka se nastaví příznak
 - ani násobné odkazy příznak nezvyšují, jen nastavují
- Oběť, která nemá nastaven příznak a je na řadě při kruhovém procházení je nahrazovaná
- Experimenty ukazují, že optimalita algoritmu se blíží skutečnému LRU

DRUHÁ ŠANCE (2)

- Implementace
 - Množina rámců kandidujících na nahrazení je organizována jako cyklický buffer
 - Když se stránka nahradí, ukazatel se posune na příští rámeček v bufferu
 - Pro každý rámeček se nastavuje „use bit“ na 1 když
 - se do rámce zavede stránka poprvé
 - kdykoliv se odpovídající stránka referencuje
 - Když se má nalézt oběť, nahradí se stránka v prvním rámečku s „use bit“ nastaveným na 0.
 - Při hledání kandidáta na nahrazení se každý „use bit“ nastavený na 1 nastavuje na 0

DRUHÁ ŠANCE (3)

SROVNÁNÍ ALGORITMŮ

- OPT
 - super, ale nutnost znát budoucnost
- LRU
 - časové čítače u rámců, $\Delta t + 1$, nulované odkazem
 - oběť = rámec s nejvyšší hodnotou čítače
 - Implementace má vysokou režii
- FIFO
 - snadná implementace, cyklický seznam
 - špatná heuristika
- Druhá šance
 - upravené FIFO
 - z výběru obětí se vynechává alespoň jednou odkázaná stránka od posledního výběru
 - use_bit = (počátečně) 0 / po odkazu 1
 - úprava druhá šance
 - use_bit = 0 / 1, doplněný modified_bit = 0 / 1
 - pořadí výběru: 00, 01, 1x
 - 0x šetří výpis nemodifikované stránky

STRUKTURA PROGRAMU

- `int data[128][128];`
- Jeden řádek odpovídá jedné stránce
- Program 1

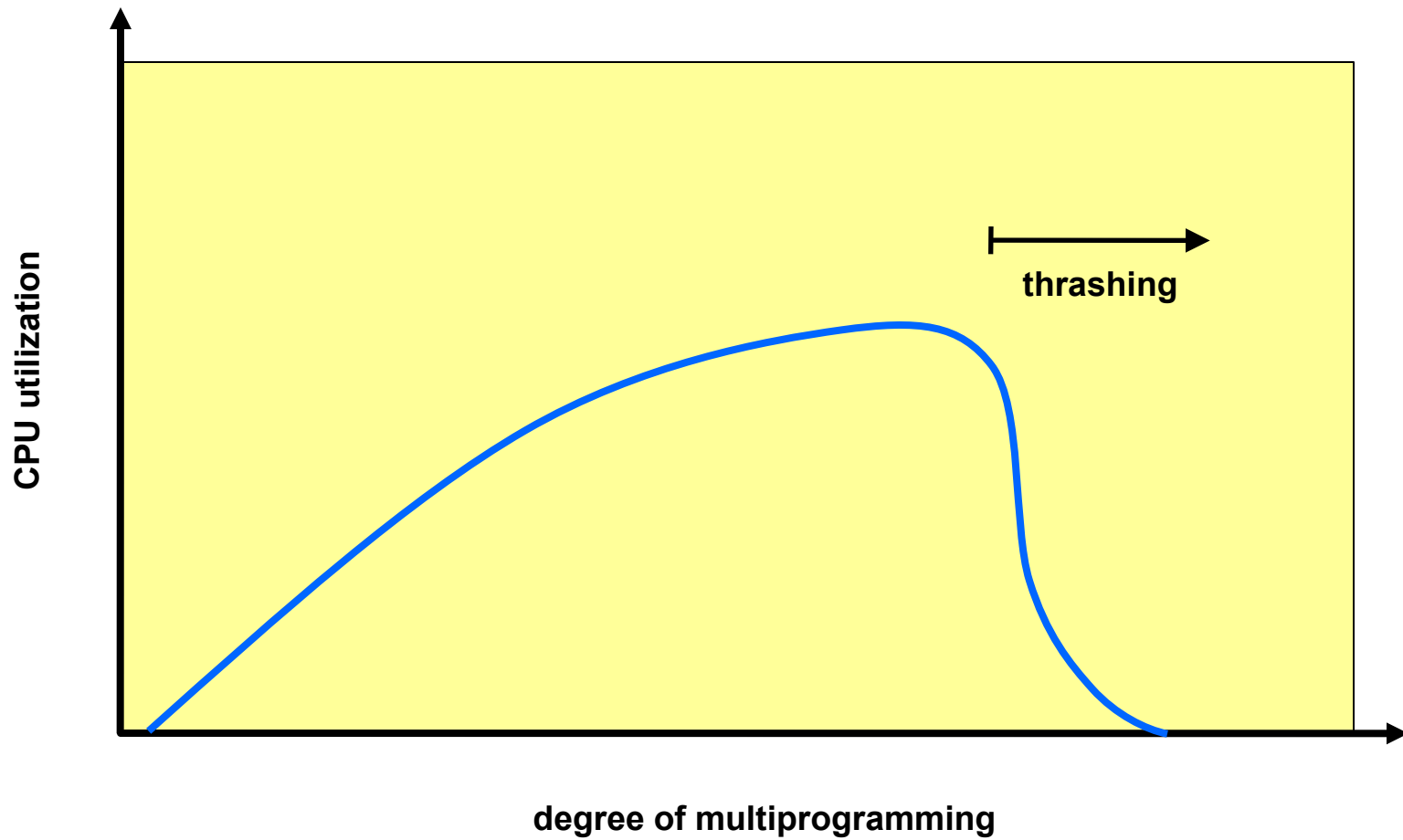
```
for (j = 0; j < 128; j++)  
    for (i = 0; i < 128; i++)  
        data[i,j] = 0;
```

- 128 x 128 = 16,384 výpadků stránky
- Program 2

```
for (i = 0; i < 128; i++)  
    for (j = 0; j < 128; j++)  
        data[i,j] = 0;
```

- 128 výpadků stránky

THRASHING

BUDDY ALOKAČNÍ ALGORITMUS

	64K	64K	64K	64K	64K	64K	64K	64K	64K	64K	64K	64K	64K	64K	64K	64K
t = 0	1024K															
t = 1	A-64K	64K	128K			256K			512K							
t = 2	A-64K	64K	B-128K			256K			512K							
t = 3	A-64K	C-64K	B-128K			256K			512K							
t = 4	A-64K	C-64K	B-128K			D-128K		128K	512K							
t = 5	A-64K	64K	B-128K			D-128K		128K	512K							
t = 6	128K		B-128K			D-128K		128K	512K							
t = 7	256K				D-128K		128K	512K								
t = 8	1024K															

1.	A alokuje 64K	5.	C uvolňuje paměť
2.	B alokuje 128K	6.	A uvolňuje paměť
3.	C alokuje 64K	7.	B uvolňuje paměť
4.	D alokuje 128K	8.	D uvolňuje paměť

Výukovou pomůcku zpracovalo
Servisní středisko pro e-learning na MU

CZ.1.07/2.2.00/28.0041

Centrum interaktivních a multimediálních studijních opor pro inovaci výuky a efektivní učení

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ